

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2023-24-22C,27L
Rīgā

11.12.2023.

Nr. 6-6/41

[persona A]
[e-pasta adrese]

Rīgas valstspilsētas pašvaldība
riga@riga.lv

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības
ministrija
pasts@varam.gov.lv

Par gaisa kvalitātes nodrošināšanu Stērstu ielā, Rīgā

Tiesībsargs 2023.gada 12.maijā ir saņēmis [personas A] (turpmāk – Iesniedzēja) iesniegumu par ceļa stāvokli un ar to saistīto gaisa kvalitāti Rīgā, Stērstu ielas neizbūvētajā posmā no Dignājas ielas līdz Putnu ielai pagriezienā uz Ziepniekkalna ielu 21B (turpmāk – Stērstu iela), un Rīgas valstspilsētas pašvaldības (turpmāk – Pašvaldība) rīcību šajā jautājumā. Izvērtējot iesniegumā norādītos faktus un sākotnējās izpētes rezultātus, un pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 24.panta otro daļu, tiesībsargs 2023.gada 28.augustā ierosināja pārbaudes lietu Nr.2023-24-22C,27L par gaisa kvalitātes nodrošināšanu Stērstu ielā.

Pārbaudes lietas ietvaros tika pieprasīta un saņemta papildu informācija no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – Ministrija), Rīgas domes Ārtelpas un mobilitātes departamenta (turpmāk – Ārtelpu departaments), Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta (turpmāk – Vides departaments), Veselības inspekcijas, Valsts vides dienesta, VSIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” (turpmāk – Centrs).

Izvērtējot tiesībsarga rīcībā esošo informāciju kopsakarā ar tiesisko regulējumu, konstatējams sekojošais.

[1] Pārbaudes lietā konstatētie faktiskie apstākļi.

Iesniegumā tiesībsargam norādīts, ka Stērstu ielā, kur atrodas privātmājas, ir neizbūvēts ceļa posms ar smilšainu ceļa segumu un intensīvu transporta satiksmi, kas jau

vairākus gadus rada ievērojamu smilšu putekļu piesārņojumu. Satiksmes radīto smilšu putekļu dēļ apkārtnes iedzīvotājiem ir ierobežotas iespējas uzturēties ārpus mājām un nodrošināt svaigu gaisu dzīvojamās telpās. Iesniegumam pievienotie video¹ un foto materiāli apliecina problēmas esību.

Iedzīvotāji vairākkārt vērsās Rīgas domes Satiksmes departamentā², informējot par ceļa stāvokļa radītajiem riskiem iedzīvotāju veselībai, un aicināja veikt Pašvaldības kompetencē ietilpstošos pasākumus situācijas labošanai. Iedzīvotāji izteica vairākus priekšlikumus situācijas uzlabošanai, tostarp ierosināja uzstādīt ceļa zīmi “Dzīvojamā zona”; daļu grants ceļa, kas iet gar dzīvojamām mājām, noklāt ar asfaltu vai bitumena un akmens šķembu kārtu, tādējādi novēršot transporta radīto smilšu putekļu problēmu.

Iesniedzēja norāda un Ārtelpu departamenta sniegtā informācija apstiprina, ka vienīgais pasākums, kas tika veikts, ir brauktuvju apstrāde ar preputekļu reaģentu (kalcija hlorīdu) vienu reizi vasaras sezonā. Iesniegumā norādīts, ka šādas apstrādes efekts ir īslaicīgs – aptuveni viena nedēļa, un tad putekļi sāk veidoties no jauna.

Tiesībsargs ir iepazinies ar Rīgas domes Satiksmes departamenta atbildēm iesniedzējiem³, kurās norādīts, ka ielu uzturēšana Pašvaldībā tiek organizēta atbilstoši 2012.gada 31.janvāra Rīgas domes iekšējiem noteikumiem Nr.13 (turpmāk – Iekšējie noteikumi). Iekšējo noteikumu 1.daļas “Vispārīgie jautājumi” 2.punkta 1.apakšpunktā ir definēta Pašvaldības iela: ”Rīgas pilsētas pašvaldības īpašumā vai valdījumā esoša satiksmei izbūvēta un publiskai lietošanai nodota kompleksa inženierbūve sarkano līniju robežās, kam pašvaldība piešķirusi ielas statusu un nosaukumu; tā ietverta pašvaldības teritorijas plānojumā un saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem, kas nosaka pašvaldību ceļu un ielu reģistrācijas un uzskaites kārtību, iekļauta Rīgas pilsētas pašvaldības ielu sarakstā. Šo noteikumu izpratnē ielu kompleksā ietilpst arī Rīgas pilsētas pašvaldības īpašumā vai valdījumā esošie un publiskai lietošanai nodotie tilti, satiksmes pārvadi un tuneļi”, kas tiek uzturēta atbilstoši Iekšējo noteikumu uzturēšanas klasēm. Papildus Būvniecības likuma 1.pantā tiek skaidrots termins *būve*, t.i. būvdarbu rezultātā radusies ar zemi vai gultni saistīta ķermeniska lieta (ēka vai inženierbūve), kurai ir nosakāms būves lietošanas veids.

Esošās Stērstu ielas izvietojums daļēji neiekļaujas ielas sarkano līniju robežās. Stērstu ielas posms no Staburaga ielas līdz Putnu ielai, kā arī Mazās Stērstu ielas atzars nav izbūvētas kompleksas inženierbūves Iekšējo noteikumu izpratnē, līdz ar ko minētie Stērstu ielas posmi netiek uzturēti.

Departaments norāda, ka, lai izbūvētu Stērstu ielas minētos posmus, nepieciešams izstrādāt projektēšanas dokumentāciju, kurā būtu atrisināta lietus ūdens novadīšana, izbūvējot lietus ūdens kolektoru, gājēju infrastruktūra un labiekārtojums sarkano līniju robežās; lai to izdarītu, ir jāpiesaista Pašvaldības budžeta finansējums.

Departaments skaidro, ka kopējais Rīgas pilsētā nepieciešamo realizējamo ielu pārbūves būvprojektu skaits, kā arī to ielu skaits, kurām nepieciešama seguma atjaunošana vai izbūve, pārsniedz Pašvaldībai pieejamo budžeta līdzekļu apmēru. Rīgā, no kopējā ielu garuma, ir vairāk kā 22% ielu, kurām nepieciešama izbūve vai pārbūve. Papildus tam, ievērojami finanšu līdzekļi jānovirza jau izbūvētās transporta infrastruktūras uzturēšanai un atjaunošanai.

¹ Video sižets par Stērstu ielu: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/11.05.2023-ceturta-studija.id293609>

² Ārtelpas un mobilitātes departaments.

³ 2022.gada 4.marta vēstule Nr.DS-22-310-ap “Par Stērstu ielas neizbūvēto posmu, Rīgā”; 2022.gada 21.jūlija vēstule Nr.DS-22-2442-nd “Par satiksmes organizāciju Stērstu un Dignājas ielā”; “Par situāciju Stērstu un Dignājas ielā”.

Ārtelpu departamenta pamatfunkciju veikšanai (ielu remontam, pārbūvei un izbūvei) līdzekļi no Pašvaldības budžeta tiek piešķirti mazākā apmērā, kā tas būtu nepieciešams visu departamenta darba plānā iekļauto darbu izpildei. Līdz ar to piešķirtie līdzekļi tiek izmantoti prioritāri, un sabalansējot izlietojumu dažādām ar Rīgas ielu satiksmes infrastruktūru saistītām aktivitātēm. Šobrīd finanšu līdzekļi tiek novirzīti prioritāru projektu īstenošanai – Eiropas Savienības līdzfinansēto ielu būvniecības projektu īstenošanai, uzsākto maģistrālo ielu izbūves projektu pabeigšanai, kā arī sabiedriski nozīmīgu ielu (ar būtisku gājēju, transportlīdzekļu intensitāti, sabiedriskā transporta kustību u.tml.) un tiltu pārbūvei vai izbūvei.

Ārtelpu departaments norādīja, ka, ņemot vērā minēto, kā arī departamenta darba plānā noteiktās prioritātes, tuvāko gadu laikā netiek plānots veikt Stērstu ielas izbūvi. Stērstu ielas izbūve tiks izvērtēta turpmākajā plānošanas procesā.

[2] Tiesiskais regulējums.

[2.1] Satversmes 115.pants noteic, ka valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē⁴, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. No minētās tiesību normas izriet divi būtiski satura elementi: 1) valstij⁵ ir konstitucionāls pienākums aizsargāt vidi un 2) personai ir subjektīvas tiesības dzīvot labvēlīgā vidē.⁶

Satversmes 115.pantā ir ietverts valsts pozitīvais pienākums rūpēties par vides aizsardzību. Savukārt, lai aizsargātu vidi un ievērotu subjektīvās tiesības uz vidi, valstij ir pienākums atturēties no vidi degradējošu darbību veikšanas, kā arī pieņemt tādu vides politiku, kas veicina dabas vides saglabāšanu un vides kvalitātes uzlabošanu. Valstij ir arī pienākums pasargāt cilvēkus no vides riska, ko rada ne tikai valsts, bet arī privātpersona. Tiesības uz labvēlīgu vidi ietver pienākumu, ieguldot atbilstošus līdzekļus, izdot normatīvos aktus, kas regulē vides aizsardzību, izveidot iestādes, kas uzrauga un veicina vides aizsardzību, kā arī īstenot pasākumus, kas vērsti uz vides aizsardzību.

Tiesības dzīvot labvēlīgā vidē aptver arī tiesības dzīvot drošā vidē, proti, vidē, kas nerada apdraudējumu cilvēka dzīvībai un veselībai. Indivīdam ir subjektīvas tiesības prasīt no valsts iepriekš minēto pienākumu izpildi, kā arī atbildību par to neizpildīšanu vai nepienācīgu izpildīšanu.

Attiecīgi no Satversmes 115.panta izrietošais valsts pienākums ir veikt nepieciešamos pasākumus, lai nepieļautu un novērstu vides faktoru radīto apdraudējumu cilvēka dzīvībai un veselībai.

[2.2] Labas pārvaldības princips ir nostiprināts Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajā daļā, un tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Savukārt Latvijas Republikas Satversmes 104.pantā ir noteikts, ka „ikvienam ir tiesības

⁴ Saskaņā ar Vides aizsardzības likuma 1.panta 17.punktu vide ir dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopums. Proti, vides jēdzienā ietilpst arī cilvēka darbības rezultātā radušies faktori.

⁵ Ar terminu „valsts” ir saprotamas arī pašvaldības un citas atvasinātās publisko tiesību juridiskās personas, kurām kopīgi ar valsts pārvaldes iestādēm ir pienākums aizsargāt ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības S.Meiere, I.Čepāne, 115.panta komentārs, 727.lpp.

⁶ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības S.Meiere, I.Čepāne, 115.panta komentārs, 727.lpp.

likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības”.

Izvērtējot, vai iestāde ir rīkojusies atbilstoši labas pārvaldības principa prasībām, ir jāvērtē, vai iestāde ir atbildējusi privātpersonai savlaicīgi, pēc būtības, izsmelīgi, un vai kopumā iestāde ir izdarījusi visu iespējamo, lai atrisinātu privātpersonas jautājumu. Izskatot privātpersonas iesniegumu, iestādei būtu ne vien jāsniedz formāla atbilde, bet jāveic nepieciešamie pasākumi, lai palīdzētu personai atrisināt tās jautājumu, pat, ja tādēļ iestādei būtu jāizdara vairāk nekā prasa normatīvie akti.

Attiecīgi saskaņā ar labas pārvaldības principu iestādei aktīvi jārīkojas gadījumā, ja tiek saņemta informācija par iespējamiem trūkumiem jomā, kas ir tās kompetencē, un kurus ir iespējams novērst, veicot atbilstošus pasākumus.

[2.3] Pašvaldību likuma 4.panta pirmās daļas 3.punkts noteic pašvaldības autonomo funkciju – gādāt par pašvaldības īpašumā esošo ceļu būvniecību, uzturēšanu un pārvaldību; savukārt minētā panta pirmās daļas 6.punkts noteic pašvaldības autonomo funkciju – gādāt par iedzīvotāju veselību — īstenot veselīga dzīvesveida veicināšanas pasākumus un organizēt veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību.

[3] Kompetento iestāžu sniegtā informācija un skaidrojumi.

Atbildot uz tiesībsarga informācijas pieprasījumu pārbaudes lietas ietvaros, iestādes sniedza šādu informāciju.

[3.1] Ārtelpu departaments atkārtoti norāda, ka Stērstu ielas izvietojums daļēji neiekļaujas ielas sarkano līniju robežās: ielas posms no Staburaga ielas līdz Putnu ielai, kā arī Mazās Stērstu ielas atzars nav izbūvētas kompleksas inženierbūves, līdz ar ko minētie Stērstu ielas posmi netiek uzturēti pašvaldības veikto ielu uzturēšanas pasākumu ietvaros. Savukārt, lai izbūvētu Stērstu ielas iepriekš minētos posmos, nepieciešams izstrādāt būvniecības dokumentāciju, kurā būtu atrisināta lietus ūdens novadīšana, izbūvējot lietus ūdens kolektoru, gājēju infrastruktūra un labiekārtojums sarkano līniju robežās. Departaments norādīja, ka vairāki Stērstu ielas posmi atrodas ārpus Pašvaldības publiskā lietojuma ielu tīkla un ārpus ielu sarkano līniju robežām tas ir, uz privātpersonām piederošajiem zemes gabaliem, kurus savukārt pienākums uzturēt ir nekustamo īpašumu īpašniekiem.

Ārtelpu departaments norāda, ka, izvērtējot situāciju Stērstu ielā kopumā, posmā, kas pakļaujas ielu publiskajam tīklam, departaments ielu uzturēšanas darbu ietvaros var veikt darbības, lai nodrošinātu Stērstu ielas caurbraucamību. Kā arī departaments ielu ikdienas uzturēšanas darbiem piešķirtā finansējuma ietvaros plāno veikt ielu brauktuvju ar grants - šķembu segumu planēšanas - profilēšanas darbus ar pretputekļu reaģenta (kalcija hlorīda) iestrādi, taču ne vairāk kā 1 reizi vasaras sezonā.

Izņēmuma kārtā Stērstu ielas neizbūvētajā posmā no Dīgnājas ielas līdz Putnu ielai pagriezienā uz Ziepniekkalna ielu 21B 2023.gada 24.aprīlī un 18.augustā ir veikti brauktuves segumu planēšanas – profilēšanas darbi ar pretputekļu reaģenta (kalcija hlorīda) iestrādi, lai novērstu pastiprinātu grants seguma putēšanu.

Ārtelpu departaments skaidro, ka pretputekļu reaģents (kalcija hlorīds) ir piemērots sīko putekļu kontrolei uz grants-šķembu seguma, kas nostiprina un stabilizē seguma virsmu, padarot to gludāku un tīrāku un novēršot putekļu pacelšanos, kā rezultātā arī gaiss kļūst tīrāks gan satiksmes dalībniekiem, gan šo ielu tuvumā dzīvojošajiem.

[3.2] Vides departamenta Vides pārvalde informē, ka Latvijā un arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs spēkā ir gaisa kvalitātes normatīvi daļiņu PM₁₀ un PM_{2,5} koncentrācijām apkārtējā gaisā. Daļiņu, kuru diametrs ir lielāks par 10 μm, koncentrācija apkārtējā gaisā netiek reglamentēta, jo lielāka izmēra daļiņas, kas veido redzamo piesārņojumu, nav atzītas par cilvēka veselībai un videi tik ļoti kaitīgām, lai būtu nepieciešams limitēt to pieļaujamo koncentrāciju apkārtējā gaisā. **Vienlaikus Vides pārvalde piekrīt, ka gaisa piesārņojums, ko rada ceļa putekļi, var ietekmēt tā tuvumā esošo māju iedzīvotāju dzīves kvalitāti.**

Vides pārvalde norāda, ka viens no efektīvākajiem risinājumiem, kā novērst sausā un siltā laika radīto grantēto ielu putešānu un uzlabot dzīves kvalitāti iedzīvotājiem, ir ielu apstrāde ar putekļu absorbentu, taču pārvaldes kompetencē neietilpst jautājumi, kas saistīti ar ceļu seguma virsmas apstrādi, satiksmes organizāciju vai satiksmes ierobežojumiem.

Atbildot uz tiesībsarga vēstulē uzdoto jautājumu, vai Pašvaldība ir iekļāvusi pasākumus, kas vērsti uz neasfaltēto ceļu negatīvas ietekmes uz gaisa kvalitāti samazināšanu, Rīgas valstspilsētas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programmā 2021.-2025.gadam (turpmāk – Rīcības programma), Vides pārvalde informē, ka Rīcības programmā⁷ ir ietverti pasākumi piecu piesārņojošo vielu – slāpekļa dioksīda (NO₂), daļiņu PM₁₀, un daļiņu PM_{2,5}, benzola un benz(a)pirēna – emisiju samazināšanai. Programmas izstrādes laikā tika apzināti un detalizēti izvērtēti tie pasākumi, kas potenciāli var ietekmēt gaisa kvalitāti, tos iedalot vairākās grupās, un viena no nozīmīgākajām bija tieši transports un satiksmes infrastruktūra. Cita starpā tika konstatēts, ka Rīgas situācijā, kur transporta izkliedētā piesārņojuma līmenis ir augsts, liela vērtība būtu jāpievērš ietekmes samazināšanai no neasfaltētajiem ceļu segumiem un ielu uzkopšanai pēc pretlīdes materiālu izmantošanas ziemas periodā.

Ņemot vērā, ka Rīgā ir salīdzinoši liels neasfaltēto ceļu īpatsvars, tika rekomendēts veikt labiekārtošanas darbus, t.sk. ceļu asfaltēšanu, bet **konkrēti putekļu piesārņojuma mazināšanai no ceļu seguma Rīcības programmā ir ietverti vairāki pasākumi, piemēram: veikt ielu brauktuvju mitro uzkopšanu, veikt regulāru ielu tīrīšanu, ieviest satiksmes mierināšanas pasākumus apkaimēs u.c.** Visi pasākumi, par kuru īstenošanu vienojās ieinteresētās puses, ir apkopoti Rīcības programmas 3.pielikumā.

Atbildot uz jautājumu, vai Pašvaldība ir apsvērusi nepieciešamību laboratoriski noteikt putekļu piesārņojuma esību Stērstu ielā, pasūtot mērījumu (piemēram, atmosfēras gaisa piesārņojuma izkļiedes modelēšana) sertificētā laboratorijā, Vides pārvalde norāda, ka Latvijā spēkā ir gaisa kvalitātes normatīvi daļiņu PM₁₀ un PM_{2,5} koncentrācijām apkārtējā gaisā, bet daļiņu, kuru diametrs ir lielāks par 10 μm, koncentrācija apkārtējā gaisā netiek reglamentēta.

Gaisa kvalitātes normatīvi gaisu piesārņojošām vielām, kas noteikti 2009.gada 3.novembra Ministru kabineta noteikumos Nr.1290 „Par gaisa kvalitāti” (turpmāk – Noteikumi Nr.1290), pārsvarā ir noteikti ilgākam laika periodam, t.i., diennakts un gada vidējās vērtības, izņemot, piemēram, NO₂, kuram ir noteikta stundas vidējā koncentrācija. Saskaņā ar Noteikumu Nr.1290 3.pielikumu daļiņām PM₁₀ ir noteikti šādi normatīvi: dienas (24h) 50μg/m³, kuru nedrīkst pārsniegt vairāk kā 35 reizes kalendāra gadā un gada vidējā koncentrācija - 40 μg/m³. Cilvēku veselībai kaitīgāka ir tieši ilgstoša un nepārtraukta gaisa piesārņojuma iedarbība, kuru var novērtēt visa gada laikā veicot nepārtrauktus gaisu piesārņojošo vielu koncentrāciju mērījumus.

⁷ Publiski pieejama <https://mvd.riga.lv/nozares/vides-parvalde/gaisa-kvalitate/>

Vides pārvalde norāda, ka Vides departamenta rīcībā nav tehniskas un finansiālas iespējas, lai nodrošinātu gaisa kvalitātes mērījumus pēc iedzīvotāju pieprasījuma visās iespējami piesārņotās pilsētas vietās. Pašvaldībai piederošās un uzturētās gaisa kvalitātes monitoringa stacijas, kuras mēra gaisa piesārņojumu atbilstoši noteiktajiem robežlielumiem un standartiem, ir dārgas un tās nav arī tehniski iespējams uzstādīt visās iespējami piesārņotās vietās. Turklāt gaisa monitoringa stacijas vietu (paraugu ņemšanas vietu) izvietojumam ir jāievēro nosacījumi, kas atrodami Noteikumu Nr.1290 11.pielikumā.

Vides pārvalde neveic gaisu piesārņojošu vielu izkliedes modelēšanu, pašvaldības rīcībā nav modeļa un tā neuztur Rīgas piesārņotāju radīto emisiju datu bāzi. Līdzīgi kā mērījumu gadījumā, arī modelēt piesārņojošu vielu koncentrācijas ir lietderīgi tām vielām, kurām tiek reglamentētas pieļaujamās koncentrācijas apkārtējā vidē.

Pašvaldība šobrīd nodrošina gaisa kvalitātes monitoringu pašvaldības līmenī, izmantojot šim nolūkam trīs gaisa kvalitātes monitoringa stacijas (Mīlgrāvja ielā; Brīvības ielā un Pārdaugavā Kantora ielā) un tuvākajā laikā neplāno jaunu staciju iegādi. Dati no monitoringa stacijām tiešsaistes režīmā ir publiski pieejami: <http://gmsd.riga.lv/main.php>.

[3.3] Veselības inspekcija norāda, ka par putekļu piesārņojumu liecina arī vizuāli novērojumi, un bieži vien ar to pietiek, lai izdarītu secinājumu par gaisa piesārņojuma faktu. Tomēr jāņem vērā, ka ar neapbruņotu aci ir saskatāmi lielāka izmēra putekļu daļiņas, kas parasti nav tik bīstamas veselībai kā vizuāli neredzamās sīkās putekļu daļiņas (t.s. PM10 un PM2.5), jo tiek efektīvi aizturētas deguna gļotādā, neļaujot tām nokļūt dziļi elpošanas ceļos.

Lai pārliecinātos par PM10 un PM2.5 sīko putekļu daļiņu daudzumu kopējā ceļu putekļu sastāvā, kas var radīt draudus veselībai, ilgstoši tās ieelpojot, nepieciešami instrumentāli mērījumi pietiekami ilgā laika periodā, lai iegūtu reprezentatīvus novērojumu datus, un to ir tehniski sarežģīti realizēt. Veselības inspekcijas rīcībā nav informācijas par pētījumiem attiecībā uz ceļu putekļu sastāvu, novērtējot, kādā daudzumā tajos parasti ir sastopamas PM10 un PM2.5 sīkās putekļu daļiņas.

Tā kā vizuāli saskatāmā putekļu piesārņojuma esamība pati par sevi rada nopietnu iedzīvotāju apgrūtinājumu un dzīves kvalitātes pasliktināšanos, kas var provocēt arī psihosomatiskas saslimšanas simptomus (kas tieši nav saistīti ar konkrēto piesārņojumu), jebkurā gadījumā ir jāveic pasākumi putekļu piesārņojuma novēršanai.

Veselības inspekcija norāda, ka šādas sūdzības pa laikam saņem no iedzīvotājiem lauku rajonos, kas dzīvo blakus neasfaltētiem ceļiem. Šādos gadījumos inspekcija vēršas pie ceļa īpašnieka (pašvaldības vai VSIA “Latvijas Valsts ceļi”) ar aicinājumu sniegt paskaidrojumu par veiktajām darbībām šo ceļu uzturēšanā, lai putēšanu novērstu.

Lai putēšanu novērstu, neasfaltētie grants ceļi regulāri **vairākas reizes gadā ir jāapstrādā ar speciāliem līdzekļiem. Putēšanu var samazināt arī ātruma ierobežojuma noteikšana** un ceļa regulāra laistīšana, jo īpaši ilgstošos sausuma periodos, ko var veikt arī paši privātmāju iedzīvotāji, ja tas ir tehniski iespējams. Tāpat putekļus aiztur dzīvžogu stādījumi pie mājas.

[3.4] Ministrija norāda, ka tās kompetence pašvaldību darbības pārraudzībā ir noteikta Ministru kabineta 2022.gada 14.jūlija noteikumos Nr.434 “Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas nolikums” un Pašvaldību likumā. Atbilstoši Pašvaldību likuma 64.panta pirmajai daļai ministrija pārrauga pašvaldību darbību šī likuma ietvaros,

un ministrija nav tiesīga pārsniegt savas kompetences ietvarus un iejaukties tādu jautājumu risināšanā, kas ir pašvaldības autonomajā kompetencē, ir pakļauti citu valsts pārvaldes institūciju vai tiesas kontrolei.

Pašvaldību likuma 72.panta pirmā daļa noteic, ka pašvaldības ekonomiskais pamats ir pašvaldības manta, tostarp kustamais un nekustamais īpašums, un finanšu līdzekļi. Pašvaldību likums noteic, ka **pašvaldības manta izmantojama pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju interesēs** atbilstoši pašvaldības kompetencei, gan nododot to publiskā lietošanā, gan veidojot iestādes, gan dibinot kapitālsabiedrības vai iegūstot dalību kapitālsabiedrībās⁸. Tāpat likums noteic, ka gādāšana par pašvaldības īpašumā esošo ceļu būvniecību, uzturēšanu un pārvaldību ir viena no pašvaldības autonomajām funkcijām⁹ un ka autonomo funkciju izpildi organizē un par to atbild pašvaldība¹⁰.

Likuma “Par autoceļiem” 12.panta otrā daļa nosaka, ka pašvaldību ceļu un ielu pārvaldīšana, uzturēšana, projektēšana, renovācija, rekonstrukcija un būvniecība tiek finansēta no pašvaldību līdzekļiem un valsts līdzekļiem. Savukārt satiksmes infrastruktūras pārvaldības ietvaros pašvaldība nodrošina pašvaldības satiksmes infrastruktūras, tostarp ceļu un ielu, uzskaiti un informācijas aktualizēšanu atbilstoši faktiskajām izmaiņām; pašvaldības satiksmes infrastruktūras, tostarp ceļu un ielu, attīstības plānošanu; pašvaldības satiksmes infrastruktūras, tostarp ceļu un ielu tīkla, pieejamības jautājumu risināšanu¹¹. **Ministrija ieskatā, minētais nepārprotami nosaka pašvaldības pienākumu gādāt par sakārtotu infrastruktūru, lai nodrošinātu personu tiesības pilnvērtīgi izmantot nekustamo īpašumu, kas cita starpā ietver ceļu uzturēšanu un putēšanas novēršanu.**

Ministrija informēja, ka atbilstoši likumam “Par piesārņojumu” un uz tā pamata izdoto Ministru kabineta 2009.gada 3.novembra noteikumu Nr.1290 “Noteikumi par gaisa kvalitāti” 24.punktam, lai uzlabotu gaisa kvalitāti tajās teritorijās, kur gaisa piesārņojuma līmenis pārsniedz šo noteikumu [3.punktā](#) noteiktos gaisa kvalitātes normatīvus, vietējā pašvaldība sadarbībā ar Ministriju atbilstoši likumam “[Par piesārņojumu](#)” izstrādā un īsteno ilgtermiņa rīcības programmu gaisa piesārņojuma samazināšanai. Šajā rīcības programmā pašvaldības analizē esošo gaisa kvalitātes situāciju un vērtē svarīgākos gaisa piesārņojuma avotus kopumā visā pašvaldības teritorijā. Tā, piemēram, Liepājas valstspilsētas pašvaldības domes izstrādātajā plānā ir iekļauts arī pasākums grants ielu seguma pakāpeniskai nomainīšanai ar asfaltbetona segumu. Ņemot vērā minēto, arī Rīgas pašvaldībai ir iespējas iekļaut šāda pasākuma veikšanu izstrādātajā Rīgas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programmā.

Ministrija norāda, ka Rīgas pilsētā ir arī daudzi citi gaisa piesārņojuma avoti (transporta, rūpniecība, mājsaimniecībās izmantotās apkures iekārtas, sāls/smilts kaisīšana ziemas periodā), kuru radītās ietekmes samazināšanai arī jāparedz atbilstoši pasākumi un jāparedz arī atbilstošs finansējums un cilvēkresursi¹². Tādēļ pašvaldībai gan pieejamie cilvēkresursi, gan finansējums būtu jāplāno atbilstoši tam, kādu efektivitāti katrs no konkrētajiem pasākumiem dod, un prioritāri jāīsteno tie gaisa kvalitātes uzlabošanas pasākumi, kas sniedz lielāko efektu un rada pozitīvu ietekmi uz lielāko sabiedrības daļu.

⁸ Pašvaldību likuma 73.panta pirmā daļa

⁹ Pašvaldību likuma 4.panta pirmās daļas 3. punkts

¹⁰ Pašvaldību likuma 4.panta trešā daļa

¹¹ Likumprojekta “Pašvaldību likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums>

¹² Skat. Rīgas valstspilsētas pašvaldības domes izstrādāto “Rīgas pilsētas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programmu 2021.-2025.gadam”

Attiecībā uz konkrētu nenoasfaltēto autoceļu radītās ietekmes izvērtēšanu Ministrija norāda, ka tā varētu būt lokāla rakstura un skar ierobežotu pilsētas iedzīvotāju skaitu, kā arī kopumā varētu būt sarežģīti noteikt, kādu tieši ietekmi uz gaisa kvalitāti kopumā pilsētā un noteikto normatīvu ievērošanu rada tieši atsevišķa nenoasfaltēta ceļa radītais putekļu piesārņojums. Ministrija saistībā ar iepriekš saņemtām sūdzībām par nenoasfaltētiem ceļiem ir vērsusies pie Centra kā nacionālās references laboratorijas, kas Latvijā atbildīga par gaisa kvalitātes mērījumu veikšanu, un Centrs ir informējis, ka tā pārziņā esošā laboratorija nevar nodrošināt pakalpojumu par gaisa putekļu piesārņojuma mērījumiem no grants ceļiem. Vienlaicīgi Centrs informēja, ka Latvijā putekļu mērījumu pakalpojumus sniedz citas laboratorijas, pie kurām var vērsties.

[3.5] Valsts vides dienests norāda, ka arī iepriekš ir saņēmis sūdzības par ceļu putēšanu. Dienesta kompetencē nav sniegt atzinumus vai veikt pētījumus par ceļu putēšanas gadījumiem, taču tas var sniegt viedokli un lūgt pašvaldības iesaistīties problēmsituāciju risināšanā.

Putekļu daļiņu radītais piesārņojums var negatīvi ietekmēt cilvēku veselību, tādēļ iesniegumā norādītajā situācijā būtu pamats izvērtēt piesārņojuma potenciālo bīstamību. Problēmas risināšana ir arī saskaņā ar Gaisa piesārņojuma samazināšanas rīcības plānu 2020.-2030.gadam¹³, kurā tiek norādīta putekļu ietekme uz cilvēku veselību, un Rīcības programmu¹⁴, kurā neasfaltēti ceļi norādīti arī kā viena no problēmām, virzoties uz gaisa piesārņojuma samazināšanas mērķiem. Lai noteiktu lokālā piesārņojuma esamību un ietekmi, ir jāveic mērījumi un putekļu analīzes. Dienests šāda veida mērījumus neveic, kā arī Dienestam zināmās metodes, kas varētu tikt pielietotas, lai mazinātu putēšanu, jau tika nosauktas video sižetā par Stērstu ielu¹⁵.

[3.6] Centrs norāda, ka Iesniegumā norādītajā situācijā noteikt, vai pastāv pamats izvērtēt putekļu daļiņu gaisa piesārņojuma esamību, ir sarežģīti – tiešā piesārņojuma avota tuvumā pastāv varbūtība, ka noteiktos apstākļos var būt novērotas paaugstinātas putekļu koncentrācijas, taču tam nav mērījumos balstīta pamatojuma.

Iesniegumā norādītajā situācijā noteikt šāda piesārņojuma esamību un intensitāti var, veicot atmosfēras gaisa piesārņojuma izkliedes modelēšanu. Ietekmes uz veselību izvērtējums ir ārpus Centra kompetences. Šāda veida atzinumi un pētījumi par līdzīgiem gadījumiem Centrā nav veikti.

Centrs norāda, ka viena no metodēm, kā mazināt putekļu daļiņu daudzumu gaisā, ir grants ceļa **regulāra** apstrāde ar atputekļotāju (kalcija hlorīdu). Tas ir piemērots sīko putekļu kontrolei uz grants ceļiem, pilsētās un gar šosejām, kā arī būvlaukumos, kur ceļa asfaltēšana nav paredzēta. Alternatīvi var veikt ceļa **regulāru** laistīšanu ar ūdeni.

[4] Secinājumi un tiesībsarga rekomendācijas.

[4.1] Tiesībsarga likuma 11.panta 1., 3. un 4.punkts nosaka, ka tiesībsarga funkcijas ir:

- 1) veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību;

¹³ Ministru kabineta 2020.gada 16.marta rīkojums Nr.197. „Par Gaisa piesārņojuma samazināšanas rīcības plānu 2020.-2030. gadam”.

¹⁴ Rīgas domes Mājokļu un vides departaments. 2021. Rīgas pilsētas gaisa kvalitātes uzlabošanas rīcības programma 2021.-2025.gadam.

¹⁵ Video sižets par Stērstu ielu: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/11.05.2023-ceturta-studija.id293609>

2) izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē;

3) jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu.

Tiesībsarga likuma 12.panta 4. un 8.punkts paredz, ka, pildot šajā likumā noteiktās funkcijas, tiesībsargs cita starpā: izskatot pārbaudes lietu, sniedz iestādei ieteikumus un atzinumus par tās darbības tiesiskumu, lietderību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

Izvērtējot pārbaudes lietas ietvaros saņemtos viedokļus, tiesībsargs secina, ka Stērstu ielā esošais putekļu piesārņojums ir potenciāli kaitīgs apkārtnes iedzīvotāju veselībai, kā arī pazemina apkārtnes iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Uz riska faktoriem ir norādījis gan Valsts vides dienests, gan Veselības inspekcija. Tomēr precīzi noteikt piesārņojuma līmeni un tā ietekmi uz apkārtnes iedzīvotāju veselības stāvokli un labbūtību nav iespējams, neveicot putekļu daļiņu koncentrācijas mērījumus.

Vienlaikus, arī neveicot mērījumus, Pašvaldības struktūrvienības, nepieciešamības gadījumā savstarpēji sadarbojoties, var īstenot regulārus un efektīvus pasākumus putekļu piesārņojuma mazināšanai Stērstu ielā. Šādu pasākumu raksturs, un biežums ir nosakāms, gan izvērtējot faktisko nepieciešamību pēc tiem (piemēram, ja apstrāde ar kalcija hlorīdu vienu reizi sezonā nav pietiekama, tā jāveic biežāk, vai jāveic alternatīvi pasākumi), gan efektivitāti, gan izmaksas.

Ārtelpu departaments un Vides departaments ir Pašvaldības struktūrvienības, kas katra savas kompetences ietvaros ir atbildīgas par ieguldījumu Pašvaldības funkciju īstenošanā. Katra struktūrvienība savas kompetences ietvaros plāno šo funkciju īstenošanai nepieciešamos pasākumus un tiem nepieciešamā finansējuma piesaisti. Kopumā par funkciju izpildi ir atbildīga Pašvaldība.

Tiesībsarga ieskatā Pašvaldību likuma 4.panta pirmās daļas 6.punktā noteiktās funkcijas īstenošana ietver arī tādu vides faktoru apzināšana un novēršana, kas potenciāli var apdraudēt pašvaldības iedzīvotāju veselību un dzīves kvalitāti.

Pašvaldības uzdevums ir veikt visus iespējamus pasākumus, lai apzinātu un novērstu vai samazinātu tādu vides faktoru, kas negatīvi ietekmē Pašvaldības iedzīvotāju veselību un dzīves kvalitāti, klātbūtni. Tas savukārt nozīmē, ka gadījumā, ja jebkuras Pašvaldības struktūrvienības rīcībā ir informācija par jau konstatētiem vai potenciāliem riskiem, būtu jāveic pasākumi šo risku novērtēšanai un novēršanai. Gadījumā, ja jautājums nav konkrētās struktūrvienības kompetencē, tas ir jānovirza atbildīgai struktūrvienībai, lai jautājums tiek efektīvi risināts.

Pašvaldība 2022.gada pirmajā pusē tika informēta par gaisa kvalitātes samazināšanos Stērstu ielā, taču nav veiktas aktīvas darbības potenciālā piesārņojuma ietekmes uz gaisa kvalitāti un iedzīvotāju veselību un dzīves kvalitāti noteikšanai. Pašvaldība ir veikusi atsevišķus pasākumus putekļu radītā piesārņojuma mazināšanai, taču nav vērtēta to efektivitāte.

Saskaņā ar tiesībsarga rīcībā esošo informāciju Pašvaldība nav aktīvi sadarbojusies ar apkārtnes iedzīvotājiem, lai meklētu risinājumus, kuros var piedalīties arī paši iedzīvotāji ar Pašvaldības atbalstu, piemēram, ceļa laistīšana vai dzīvžogu stādīšana.

Līdz ar to tiesībsarga ieskatā Pašvaldības rīcība konkrētajā gadījumā neatbilst labas pārvaldības principam, jo Pašvaldība nav aktīvi iesaistījies problēmas risināšanā, veicot un plānojot pasākumus, kas efektīvi mazinātu putekļu radīto gaisa piesārņojumu Stērstu ielā, un nodrošinātu apkārtnes iedzīvotāju Satversmes 115.pantā paredzētās tiesības uz labvēlīgu vidi.

[4.2] Ņemot vērā minēto, tiesībsargs lūdz Pašvaldību tās kompetences ietvaros ieplānot un veikt nepieciešamās darbības faktiskai situācijas uzlabošanai Stērstu ielā, tostarp:

1) laikā, kamēr nav paredzēti citi pasākumi ceļa putēšanas radītā gaisa piesārņojuma mazināšanai Stērstu ielā, ieplānot regulāru (biežāk nekā vienu reizi vasaras sezonā, pēc nepieciešamības, ja šāda apstrāde nerada nelabvēlīgu ietekmi uz vidi) ceļa seguma apstrādi ar pretputekļu reaģentu (kalcija hlorīdu) un/vai regulāru ceļa laistīšanu;

2) izvērtēt alternatīvas ceļa seguma pretputekļu apstrādes metodes, to izmaksas, pieejamību un efektivitāti, konsultējoties ar Valsts vides dienestu un citām kompetentajām institūcijām;

3) konsultējoties ar Centru un citām kompetentajām institūcijām, izvērtēt iespēju veikt gaisa kvalitātes mērījumus, lai pārbaudītu faktisko gaisa kvalitāti Stērstu ielā. Tiesībsargs apzinās šī pasākuma finansiālo ietekmi, tomēr, ņemot vērā kompetento institūciju sniegtos viedokļus, gaisa kvalitātes mērījums ir nepieciešams, lai noskaidrotu piesārņojuma esību un līmeni Stērstu ielā, kas savukārt ļautu Pašvaldībai gūt reālu priekšstatu par gaisa kvalitāti un tās radīto ietekmi uz Stērstu ielas apkārtnes iedzīvotāju veselību, un izvērtēt turpmākos pasākumus, kas ir nepieciešami un veicami gaisa kvalitātes uzlabošanai, kā arī veikt aplēses par nepieciešamo finansējumu.

Papildus, ņemot vērā, ka Rīgā ir liels neasfaltēto ceļu īpatsvars, ir vērtīgi noskaidrot, kāda ir satiksmes radītu putekļu piesārņojuma radītā ietekme uz iedzīvotāju veselību; tas savukārt palīdzētu meklēt efektīvākus risinājumus šādas ietekmes mazināšanai un novēršanai;

4) atkārtoti izvērtēt satiksmes intensitāti Stērstu ielā un iespējas to mazināt.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo, trešo un ceturto daļu, pārbaudes lietas izskatīšana tiek pabeigta. Lūdzam Pašvaldību **līdz 2024.gada 31.maijam** informēt tiesībsargu par pasākumu plānu rekomendāciju izpildei.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu